

НАЦІЄТВОРЧИЙ ГІМН УКРАЇНСЬКОМУ СЕЛУ

Оксана ГОМОТЮК

Copyright © 2010

У контексті світових подій наша країна – одна з найдавніших держав Європи, вона то виникала на її геополітичних картах, набуваючи обертів, вражаючи сучасників могутністю, розумом, шляхетністю, то знов зникала за назвою як складова чужого державного організму. При цьому нищилося українство, його здобутки, ділили на частини матірню територію. Українське буття супроводжували криваві події, зради провідників, інколи бездумні, анархічні виступи широкого загалу, міжусобиці й суперечки. Проте паралельним джерелом життя була *історична пам'ять* про величні мрії та прагнення, вчинки безмежної жертвності і відваги. Саме під таким кутом зору сприймається рецензоване дослідження – науково-популярне видання **“Криві Коліна крізь терни і роки”** [3], що є візитною карткою не лише цього населеного пункту, а й усієї Черкащини й водночас зразком до розроблення *українознавчої проблематики* кожного регіонального пункту, що безперечно створюватиме неповторну та самобутню мозаїку нашої унікальної країни.

Ідея вільної, соборної, духовно багатой України пронизує всі сторінки видання, що презентує спомини багатьох поколінь репрезентів цього мальовничого черкаського краю, які доклали зусиль для подальшого поступу нашої держави, що великою мірою залежав від кожного з них. “Закономірно, що з 90-х років відновлюється в Україні й українознавство як цілісна наукова система, покликана стати фундаментом відродження, єднання та історичного діяння українства на магістралях розвитку вселюдської цивілізації і культури”, – наголошує знаний учений і педагог, заслужений працівник освіти, академік, директор ННДІ українознавства Міністерства освіти і науки України П. Кононенко [1, с. 6]. Вдумливе прочитання усіх складових цієї історико-краєзнавчої, художньо-публіцистичної оповіді,

підготовленої “кривоколінською трійцею” Володимиром Мовчаном, Іваном Нерубайським і Василем Олійником, дозволяє зробити декілька висновків.

По-перше, на матеріалах книги вкотре маємо нагоду переконатися у *самобутності, автохтонності українського народу*, що відлунюється в археологічних знахідках, етнографічних здобутках, і що промовисто фіксують назви річок, озер, гір, лісів, урочищ тощо. Трипільські поселення, що локалізувалися на батьківщині авторів книги, зважаючи на розвиток землеробства, скотарства, гончарства, були дуже близькими і подібними до української культури, стали корінними мешканцями Подніпров'я. Культура трипільців і кіммерійців, історія доби скіфів, найдавніших слов'янських поселень – усе це генетичні складові і передпоріг того етнічного утворення, котре згодом склало український народ, його культуру, і з почуттям глибокої любові до якого відносяться автори книги.

По-друге, оприлюднені факти переконливо вказують на те, що *український народ* *упродовж багатьох століть мав свою державність*, відстоював її, боровся за відродження, збереження, незалежність. Ця державність створена на власній землі, а не шляхом завоювання та поневолення чужих територій, отож – своєю кров'ю і потом. Географічне положення українських земель, мальовничість яких виразно підкреслюється яскравими фотоілюстраціями, здавна спричинювало позитивні та негативні тенденції: створюючи благодатний ґрунт для розвитку цивілізації та зазнаючи разом з тим постійних нападів і пограбувань з боку агресивніших сусідів.

По-третє, варто відзначити акцент упорядників на *антропологізм в українській історії*, що одержав різнобічно аргументоване підтвердження: з приємністю констатуємо постійне звернення до людей, у підсумку історію

села подано крізь багатоголосий суб'єктний формат споминів її жителів. *Українознавство*, маючи давні антропологічні традиції, головню завдяки геополітичним і культурним зв'язкам України й українства зі світовим процесом, утвердилося і розвивається як носій найвищих цінностей, традицій, національного духу і ментальності. Як зауважує відомий дослідник Я. Калакура, кожен українознавець у своїй діяльності має обов'язково керуватися таким правилом: максимально “залюднювати” свої праці, оскільки саме людині відведена головна роль у суспільному житті та інтелектуальному процесі [2, с. 52–55]. Крім того, йдеться про заглиблення в особливості кожної соціальної групи та її представників, тобто в *мікроісторію*, з'ясування психології суспільної поведінки, соціокультурних орієнтирів, уявлень та емоцій людей [3, с. 54]. Погоджуємося з думкою цитованого автора, що нині частина дослідників використовує історичні джерела як колодязь, з якого механічно можна черпати факти, ігноруючи комунікативний процес взаємозв'язку сучасника з минулим під час їхнього вивчення, заперечуючи таким чином своєрідний діалог поколінь. Дослідник має спрямовувати “...промені світла на затемнені, замовчувані, або й просто невідомі, події, явища, процеси, закодовані в джерелах...” [2, с. 56]. Для цього дуже важливо залучати, що певною мірою й передбачає наше дослідження, “нетрадиційні” джерела – усну народну творчість, міфи, казки, обрядові пісні, літературні тексти тощо, які утаємничили велику кількість прихованих свідчень про духовний світ і поведінку людей, у тому числі й праукраїнців.

По-четверте, видання підкреслює *особливе місце школи у житті* кожного кривоколінця. Досвід передових країн світу, зокрема Японії, Німеччини, Англії, Франції та інших, засвідчує, що головною стратегією розвитку країни є розквіт кожної людини і нації. Реальний шлях виконання наміченої програми – створення міжнародного рівня технологій та *національної системи освіти*. Не є відкриттям сентенція: майбутнє держави залежить від належного науково-культурного функціонування усіх ланок освітнього процесу. В цьому сенсі Україна має потужні національні традиції. Організація школи Володимиром Великим, Ярославом Мудрим, Володимиром Мономахом, братських і козацьких шкіл, Острозької та Могиллянської академій, реалізація педагогічних концепцій Г. Сковороди, Д. Туптала, Л. Барановича зумовила свого часу визнання

нашої держави як найосвіченішої у Європі. Теоретична спадщина педагогічної думки поповнювалася інтелектуалами Харківського, Київського, Львівського університетів, генієм І. Франка, яскравими талантами К. Ушинського, Б. Грінченка, С. Русової, В. Яніва, Г. Ващенко, С. Сірополка та ін. Синтез ідей породжує потребу в демократичній, ментально і гуманно орієнтованій, національній школі. Важливо, що це розуміється *українською інтелігенцією*, яскравими представниками якої є “кривоколінська трійця” авторів на черкаській землі. Бо саме їх помисли спрямовані у майбутнє через минуле, через детальне студіювання шкільних архів, аналіз світлин, опрацювання епістолярію, що логічно і структуровано окреслюється в окремому підрозділі “Історія кривоколінської школи”.

По-п'яте, книга вирізняється *своєрідною “родинною” атмосферою*, створеною шляхом використання численних споминів, багатоманітними світлинами із сімейних фотоальбомів, що поетапно висвітлюють історію нашої Батьківщини. З огляду на потребу системного, цілісного підходу до становлення особистості із різновекторними механізмами взаємодії суб'єктів усіх сфер діяльності є надзвичайно важливим елементом *патріотичного виховання* сучасного молодого покоління видання цієї книги та залучення учнівської юні до краєзнавчо-пошукової роботи із дослідження вулиць села. Саме в родині дитина долучається до національної історії, культури, мови. Батьківщина, поняття про красу, добро, слово, діло, принципи, ідеали пізнаються у батьківському оточенні, а *філософія родинності* зумовлює виняткову роль цих світоглядних першооснов у системі взаємодій “сільські родини – школа”.

По-шосте, книга формує *почуття відповідальності за долю України*, слугує утвердженню складових української національної ідеї. Екскурс у минуле країни-держави доводить, що *наша земля є осередком духовності*, вона – оберіг тих вищих духовних цінностей, які акумульовано протягом століть. Україна перебуває на іншій стадії розвитку, ніж європейські країни, тому цінується й нині духовність українців, свіжість народної культури, привітність, милосердність.

Україна є *батьківщиною християнської віри* у Східній Європі. Вона етнічний осередок слов'янської раси, вважається, що саме вона дала світові високу *орачеву технологію* (тверду пшеницю) і *нетлінні сакральні* (священні)

основи європейської духовності. На досвіді жителів-кровоколінців переконаємося, що без духовності загалом не можна побудувати справжню державу, а також мати належну економіку.

Обов'язковою умовою економічного прогресу є наявність розвиненої інфраструктури, що спонукало до детального розгляду вазових, шосейних шляхів сполучення. У цьому напрямку варто вказати на окремі недоліки, що зовсім не применшують позитивного враження від оприлюдненої праці. Успішному виконанню поставлених завдань слугувало б введення до обігу не лише нових документів й матеріалів з історії краю, але й *узагальнення історичних фактів, подій громадського життя* та господарського використання території даної місцевості. Праця виграла б через детальний *аналіз економіки народних промислів та ремесел*, що набули поширення упродовж довготривалого часу. Можна було доповнити проведений аналіз визначенням умов, особливостей та технології спорудження традиційного сільського житла, господарських споруд, особливостей поширення, архітектури і специфіки спорудження церковних та інших молитовних будинків, виокремленням принципів забудови, загальних рис громадського будівництва.

Безумовно, книга є цікавою для читача. Апелювання до складових українського буття – держави, мови, фольклору, культури – стимулюватиме інтерес громадськості до пізнання національних традицій, звичаїв, обрядів, народного мистецтва, забезпечить повновагоміше функціонування української мови, що має стати внутрішньою потребою населення. Популяризація подібних видань, що *обстоюють національну ідею та філософію прогресивного мислення*, має важливе значення для консолідації суспільства, утвердження української ідентичності, що видається значимим з огляду на історико-регіональні та ментальні особливості українців, котрі успадковані від минулого як стереотипи і сепаратистські збочення та штучно підтримуються як “важливі політичні вектори” розвитку України.

1. Кононенко П. Українознавство: Підруч. для вищих навч. закл. – К.: Міленіум, 2006. – 870 с.

2. Калакура Я. Історичний антропологізм як методологічний принцип українознавства // Збірник наукових праць Науково-дослідного інституту українознавства МОН України. – К.: Рада, 2006. – Т. XIII. – С. 52–55.

3. Мовчан В.П., Нерубайський І.А., Олійник В.Й. Криві Колі крізь терни і роки. В історії села – історія України. – К.: КВІЦ, 2010. – 712 с.: іл.

4. Юрій М. Соціокультурний світ України. – К.: Кондор, 2004. – 735 с.

АНОТАЦІЯ

Гомотюк Оксана Євгенівна.

Націєтворчий гімн українському селу.

У статті схвально оцінюється науково-популярне видання В. Мовчана, І. Нерубайського, В. Олійника “Криві Коліна крізь терни і роки” (К.: КВІЦ, 2010. – 712 с.), що є свідченням історичної пам’яті про величчя мрії та прагнення, вчинки жертвності, праці і відваги українців різних поколінь і водночас візитною карткою не лише цього населеного пункту, а й усієї Черкащини та взірцем до розроблення українознавчої проблематики кожного регіонального осередку України. До переваг названого видання віднесено: а) яскраве висвітлення самобутності, автохтонності українського народу; б) фактологічне підтвердження того, що цей народ упродовж століть мав свою державність на власній землі; в) антропологічний акцент у висвітленні мікроісторії типового українського села, що спирається на “нетрадиційні” джерела дослідження (усна народна творчість, міфи, казки, обрядові пісні тощо); г) культуротворча місія школи у житті і психосоціальному розвитку кожного українця; д) своєрідна “родинна” атмосфера, котра через мисленні спомини та світлина долучає реальних персонажів усіх поколінь до національної історії, культури, мови, творчості; е) практичне утвердження національної ідеї та високих почуттєвих форм відповідальності кожного за долю України, котра дала світові високу орачеву технологію і сакральні основи європейської духовності.

Ключові слова: *українство, українське буття, історична пам’ять, українознавство, Криві Коліна, Черкащина, українське село, автохтонність українського народу, державність, національна система освіти, українська інтелігенція, патріотичне виховання, філософія родинності, доля України, духовність, християнська віра.*

АННОТАЦИЯ

Гомотюк Оксана Евгеньевна.

Нациотворческий гимн украинскому селу.

В статье одобрительно оценивается научно-популярное издание В. Мовчана, И. Нерубайского, В. Олейника “Кривые Колени сквозь тернии и года” (К.: КВІЦ, 2010. – 712 с.), которые являются свидетельством исторической памяти о величественных мечтах и стремлениях, поступках жертвенности, труда и отваги украинцев разных поколений и в то же время визитной карточкой не только этого населенного пункта, но и всей Черкащины и образцом к разработке украиноведческой проблематики каждой региональной ячейки Украины. К преимуществам названного издания отнесены: а) яркое освещение самобытности, автохтонности украинского народа; б) подтверждение фактологии того, что этот народ на протяжении веков имел свою государственность на собственной земле; в) антропологический акцент в освещении микроистории типичного украинского села, что опирается на “нетрадиционные” источники исследования (устное народное творчество, мифы, сказки, обрядовые песни и тому подобное); г) культуротворческая миссия школы в жизни и психосоци-

альном розвитку кожного українця; д) своєобразна “семейная” атмосфера, которая через мысленные воспоминания и фото приобщает реальных персонажей всех поколений к национальной истории, культуре, языку, творчеству; е) практическое утверждение национальной идеи и высоких чувственных форм ответственности каждого за судьбу Украины, которая дала миру высокую орную технологию и сакральные основы европейской духовности.

Ключевые слова: украинство, украинское бытие, историческая память, украиноведение, Кривые Колени, Черкащина, украинское село, автохтонность украинского народа, государственность, национальная система образования, украинская интеллигенция, патриотическое воспитание, философия семейности, судьба Украины, духовность, христианская вера.

SUMMARIES

Homotiuk Oksana.

National-Creative Hymn to Ukrainian Village.

In the article the scientific publication of Volodymyr Movchan, Ivan Nerubaiskyi and Vasyl' Oliynyk “Kryvi Kolina through thorns and years” is highly evaluated. It is

the evidence of historical memory about the great dreams and desires, deeds of sacrificing, labor and courage of Ukrainians of different generations and at the same time the identification card of not only this location, but the whole Cherkasy region and the model for the development of Ukraine studying of each regional centre of Ukraine. The advantages of this publication are: a) bright description of originality of Ukrainians; b) detailed confirmation of the Ukrainians' state system on their native land; c) anthropological accent in the depiction of micro-history of typical Ukrainian village which is based on the “untraditional” sources of investigation (folk arts, myths, fairy-tales etc.); d) culture-creation mission of school in life and psycho-social development of each Ukrainian; e) original “family” atmosphere which brings all the generations to national history, culture, language, art; f) practical proof of national idea and high sensitive forms of responsibility of each Ukrainian for the destiny of Ukraine.

Key words: Ukrainian community, Ukrainian being, historical memory, Ukraine studying, Kryvi Kolina, Cherkasy region, Ukrainian village, originality of Ukrainians, state system, national system of education, Ukrainian intelligencia, patriotic education, philosophy of family, destiny of Ukraine, spirituality, Christianity.

Надійшла до редакції 19.09.2010.

КНИЖКОВА ПОЛИЦЯ

Гомотюк О. Є.

Злет і трагедія українознавства на зламі епох (90-ті рр. XIX — перша третина XX ст.): Монографія. — Тернопіль: Економічна думка, 2007. — 552 с.

Монографія присвячена проблемі історії становлення та утвердження наукових засад українознавства у 90-х роках XIX — першій третині XX століття.

Значний сегмент праці становить аналіз концептуальних досліджень фундаторів українознавства, які сприяли науковому обґрунтуванню знань про Україну та українців як самобутньої, окремишньої, незалежної, соборної нації та мали вагомий позитивний вплив на суспільство. З'ясовується внесок провідних українознавців у формування парадигми українознавчої думки, простежується роль наукових осередків та інституцій, їхніх друкованих органів як на території материкової України, так і української діаспори. Проаналізовано причини та наслідки згорання українознавчих студій у радянській Україні.

У центрі авторського бачення — шлях утвердження українознавства як інтегративної системи, як синтезу знань про Україну та українців, як способу вираження історичної місії українства. На основі дослідження масштабності та інтенсивності наукового обґрунтування феномена українства зроблено висновки, адекватні сучасному етапу розвитку суспільства та національної науки.

Для науковців, викладачів, учителів, студентів вищих навчальних закладів, усіх, кому не байдужі Україна та українство.